

Cây đước Cà Mau

Đoàn Giỏi

Đó là một làng menh mông xanh biếc trên sông Cửa Lớn, Năm Căn, cách thị trấn Cà Mau độ năm mươi cây số theo đường chim bay, nằm giữa vùng quanh năm nước ngập, vệt, đước ken dày trùng điệp. Dọc dài khúc sông Năm Căn từ Tam Giang qua Trại Lưới đổ ra cửa sông Trang, đước mọc từ mặt nước theo lứa trái rụng, nổi ngọn từ bậc thấp lên cao ngất như những nấc thang khổng lồ. Thuyền đi giữa dòng rộng hơn ngàn thước, nước bắn bắn chảy xiết, trông lên bờ như đi giữa hai bức tường thành vô tận đắp từng nấc màu xanh đọt chuối, xanh lá mạ, tím thắm, mờ mờ trong hơi nước biển.

Tỉnh Bạc Liêu ngoài lúa, cá, muối, trứng chim, trứng vịt, thơm (dứa), mật ong, còn sản xuất than củi cung cấp cho toàn Nam Bộ, ấy là than củi đước vùng Năm Căn. Giữa rừng đước bao la, rừng menh mông trùng điệp đó, đường Cà mau như một con rắn hổ mây dài uốn khúc, phóng đầu tới ngã ba sông Năm Căn. Năm 1945, giặc tái chiếm Nam bộ, chiếm đóng Năm Căn, đốt đình, phá chợ, dỡ nhà gạch xây công sự, dựng đồn bốt. Súng liên thanh, đại bác ngày đêm bắn âm âm vào rừng, trên sông đe dọa cả một vùng mũi Cà mau. Những người thợ rừng, thợ biển vác búa rìu, cuốn lưới, bỏ làng rút sâu vô "dón" (1) Dón : Chỗ đất cao giữa rừng mọc đầy choại, dón (loại cay leo rất chắc). Rễ choại dón giữ đất ẩm nước ngọt trời mưa. Vùng rừng nước mặn, nói "dón" là chỉ chỗ có nước ngọt. theo hàng ngàn con rạch ngang dọc chỉ chít như mạng nhện. Họ nghiêng rặng chặt nát con đường giao thông độc nhất về Cà mau, như chặt con rắn hiểm ác ra từng khúc để bảo vệ rừng, bảo vệ tôm cá. Bị du kích vây chặt, khắp nơi đánh mạnh, giặc rút chạy bỏ Năm Căn cuối năm 1947 sau khi đã thiêu huỷ tất cả. Chúng chặt đầu bắn chết năm sáu mươi dân chúng, ném xác xuống sông cho cá mập ăn. Năm căn âm ỉ cháy trong mưa bắc, khói phủ trắng rừng như một dải khăn tang.

Chợ Năm Căn mấy lần dựng lại, mấy lần giặc đều cho phi cơ đến ném bom đốt trụi. Tàu giặc ngày đêm vây các cửa sông canh tuần hai mặt biển bắn chìm mọi thứ thuyền bè chài lưới, trại đáy, xuống câu. Phi cơ oanh tạc sục sạo đốt tất cả các lò than trong vùng, ngày nào cũng ù ù lượn trên sông bắn phá. Tôi đến Năm Căn làm mắm, mùa cá dứa năm 1952. Những cơ quan dân chính, bộ phận tự túc của bộ đội địa phương, các tiểu đoàn lưu động trong khu căn cứ mùa nào cũng có người về đây "tự túc" cá khô, tôm khô, làm mắm tép, bắt ba khía (1)1. Ba khía, một loại còng biển lớn bằng cườm tay, thịt ngọt như cua. , nấu nước mắm, hấp cá đối, chở hàng đoàn thuyền rầm rập về ăn luôn năm, sáu tháng. Cán bộ nào về đó cũng biết bà má Năm Căn. ít người rõ bà tên gì. Trong xã cũng có nhiều bà mẹ chiến sĩ, muốn dễ phân biệt nên người ta gọi bà là má Năm Căn. Có lẽ bởi mà thuộc về lớp người cố cựu nhất ở đây, và có uy tín nhất trong hội mẹ địa phương.

Trời chưa tối hẳn, từ các ngọn rạch thuyền chài, xuống câu tua tua đổ ra sông lớn. Đèn đỏ chớp chớp qua lại quăng lưới dày đặc trên sông. Từng đoàn thuyền than, củi nổi đuôi theo nước lớn xuôi hướng Thới Bình. Giọng nói thơ Bạc Liêu trong vát, lan dài trên sông:

Bao giờ hết đước Năm Căn

Ông Trang hết cá Viên An hết rừng

Khai Long hết xác cá đường

Mũi Cà Mau đó ta nhường cho bây!

Tặng tặng tặng tặng tặng tặng...

Má Năm Căn nãy giờ chăm chú lắng nghe. Lửa than được cháy riu riu nổ lách tách trong lò. Bỗng má ngược đầu lên nhìn bức ảnh Hồ Chủ tịch treo trên bàn thờ hỏi tôi:

- Má nghe mấy đứa ngoài vô năm ngoái, nói ngoài Việt Bắc mùa này lạnh lắm. Nếu có than này mà sưởi thì ấm biết chừng nào. Ta chỉ nghĩ mà thương ông Cụ Hồ...

Tôi nói:

- Cụ tuy bây giờ ở tuổi cao vậy, chớ còn khoẻ lắm. Sức thanh niên không bì được đâu. Anh Diệp Minh Châu gởi thơ về nói trong chiến dịch nào đó, anh đi công tác theo Cụ muốn đuổi. Anh là thanh niên mà còn thờ hồng học, lết bết đằng sau. Má cười, hỏi đồng chí giao liên ngồi trên đồng lưới đang tước dây choai xỏ khô cá chẻm:

- Tụi bây tháng nào cũng về đây bắt ba khía, chà tôm. Nghe nói ở ngoài Bắc có nước mắm cáy ngọt lắm. Không biết ngon bằng mắm tép, mắm tôm ở đây không? Chứ tao nghĩ mắm ở đây là ngon hạng nhất. Có đứa nào ra ngoài... phải chỉ gởi được cho ông Cụ, với một ít bong bóng cá đường. Có lần tao định gởi mắm tép ra biểu cụ, thằng Tám Chủ tịch xã nó cười tao. Đồng chí giao liên hỏi:

- Cá đường ra sao hả má?

- Thằng khờ quá! Cá đường lớn bằng bắp vế, dài cỡ một sải tay mảy đó. Biển Cà Mau này mới có. Bong bóng của nó ngon, quý lắm. Mình chỉ mổ lấy bong bóng về làm khô bán cho các tiệm cao lầu. Xác quăng xuống biển. Thuyền bè nào mà chở cho hết! Cũng có người tiếc lấy về xẻ khô. Thịt nó ngọt, chắc lắm. Bữa nào biển lặng, không có tàu tuần ra xa lưới thì vô số. Có khi phải rọc lưới cho nó ra bớt, không thì nó tung nát lưới, Trúng luồng cá đi, lơ mơ nó dăm kéo chìm thuyền. Xác cá đường ném bỏ tấp vô bãi Khai Long, vô cử Rạch gốc trắng nước. Hồi nãy mày không nghe đứa nào nói thơ dưới sông đó sao?

Đêm ấy, không nhằm con nước bắt ba khía chúng tôi nằm nhà sửa soạn giỏ, bao tay, nghe má kể chuyện Năm Căn. Má nói:

- Hồi tao tới đây, mới có lư thưa vài cái chài đốn củi. tây chưa phóng con đường này. Rừng hươu nai, lộ nổi nhiều lắm. Cá tôm đặc nước. Làm một ngày ở khoong ăn cả nửa tháng. Chỉ khổ cái đất trông trọt. Phải có bông lúa, ngọn rau mà sống chớ. Không lẽ chỉ ăn tôm, cá, thịt rừng không. Đất này, chỗ nào cao ráo phải để dành trồng trọt. Mình ở toàn nhà sàn cũng như bây giờ, cất theo bãi.

Tôm cá thì đủ thứ, thiếu gì! Tôm càng xanh bằng cườm tay, tép xà bùi bằng ngón chân cái, tép bạc lưới về đổ đóng như đóng lúa cả trăm gạ. Cá dứa thì có mùa, thuộc loại ngon nhất ở đây. Thịt mềm ngọt xớt. Nấu canh chua ngon lắm. Mỗi tháng có hai ngày ba khía hội. Nước rong, ba khía leo bám đầy lên rễ, lên thân được, cây vệt. Ba khía làm mắm, chở lên Mỹ tho, Sài gòn. Cua biển cũng nhiều lắm. Các trại đày kéo lên chỉ lấy cá, tép. Cua cho ai bắt thì bắt. Thường thì đổ xuống sông lúc không có người mua. Cua lột tháng tám mới ngon, và thịt chắc nhất. Bụng đầy gạch, son. Lốp luộc, lốp chiên lăn bột. Lốp làm mắm nhận trong muối hột. Chừng nào ăn, lấy ra rửa sạch, tán nhuyễn, trộn với đường, mỡ, tỏi, ớt chấm với tôm nướng, thịt luộc, ăn rau sống bánh tráng không gì bằng. Tao nhắc còn nhiều nước miếng đó thì bay biết. Còn nói gì thứ sò huyết, vọp, ghêu cứ nước kém chèo thuyền ra cồn lấy bồ cào cào đổ lên chớ hơi đầu mà bắt.

Tội nghiệp chị em con Tần ở Rạch chiếc, năm ngoái đi bắt ngò bị máy bay bắn chết ở cồn. Một đứa mười hai tuổi, một đứa tám tuổi. Nước cuốn xác mất tiêu...

Mọi người im lặng, gió ngoài sông bỗng thổi lên hù hù. Ngọn đèn dầu cá trên bàn thờ lung lay, muốn tắt. Tôi dồm lên, chọt hỏi:

- Ba "khoản" bao lâu rồi, má?

Má không đáp cúi xuống cời lại đồng un. Khói toả trắng nhà. Không biết có phải bị khói cay

mất không, mà má đưa tay dụi hoài. Một lát má ngồi lên tằm trâu, vừa nhai, mắt ngó xa xôi ra cửa sổ, phía rừng mù mịt. Má đốt một cây nhang cắm lên bàn thờ, nói:

- Ba mày hử? ổng mất lâu rồi! Lúc tao mới sinh chị Tư mày đó. Miếng đất khỏi chợ, chỗ Tây đóng đồn cũ là miếng rẫy của ông hồi trước. ổng phá rừng, lên liếp từ sáng tới xế trông hoài không thấy về ăn cơm. Tao lội ra chỉ còn mấy lông tay. Máu đọng vũng đỏ đất. Con dao rựa chém lát một miếng da cộp, ngập trong cây đước...

Hồi năm 1947 Tây rút. tao muốn trở về đó cất nhà, sớm hôm gần gũi. Thằng Hai anh mày, đi Cộng hoà vệ binh đánh nhau với Tây trận Giá Rai hồi 1945, chết cũng đem về đó...

Lúc mình cướp chính quyền độc lập năm 1945, dân tứ xứ đổ về đây, thuyền buôn ngày đêm che mát nước. Nhà cửa san sát. Nhờ ơn chính phủ, dân làng mới có cái áo cái quần lành lặn, mới có mừng, có mền đầy đủ. Ngày còn Pháp thuộc, được mệnh mông đỏ mà đốn một cây về cất nhà, lính thủy lâm cũng bắt. Chài tôm, bắt cá chỉ đủ đóng thuế cho nó. Xứ này, muối, bù mắt như trấu, nhiều người không có mừng mà ngủ, phải chằm khίου bao bố tời, đệm cho cả chà nằm.

Giải phóng từ năm 1947 tới giờ, dân làm củi, dân hạ bạc mới dư ăn, dư để. tuy vậy mức sản xuất cũng bị nhiều khó khăn... Lò than bị đốt hoài. Than của chính phủ làm cho các công xưởng quốc phòng có khi còn thiếu hụt. tổ chức bình dân học vụ cho trẻ con cũng chật vật lắm. Dân làng ra khơi, đẩy xít ban ngày dưới làn đạn máy bay xối xả để tiếp khô, mắm, ruốc cho Miền Đông... Rồi má tăng hăng, nói thêm:

- Cũng còn gian khổ lắm, con à!

Tôi có dịp trở lại Năm Căn sau ngày đình chiến mười mấy hôm.

Năm Căn thật là tung bùng, rộn rịp. Chợ mọc lên. Lò than mọc lên. Cờ đỏ lơ nhô trên nóc phố, theo ven rừng, trên chóp cột buồm pháp phối. Thuyền bè san sát, buồm trắng, buồm nâu chật nước. Thuyền lướt lữ lướt ra khơi. Thuyền than, thuyền củi chở cột kèo, đòn tay, thuyền trái cây xuôi ngược dập dềnh. Xuông vàm (1) Xuông vàm: xuống bán quà bánh, cháo gà, cháo vịt ... suốt ngày đêm theo các ngã ba sông cho các thuyền buôn. rao lạnh lớt vang sông.

Những mái nhà sần nếp theo bóng đước, cầu chạy máy bay dài hàng một, hai cây số thăm thẳm vô rừng đã giở ra, dựng lên bờ sông trắng nắng. Gió biển lồng lộng, thơm phức mùi tôm khô, tép lụi.

Má Năm Căn đã về cất lại nhà trên nền cũ. Cây đước ngập dấu dao ngày xưa, lá xanh óng ánh dưới mặt trời, che bóng mát rượi trên hai nấm mồ vừa giã cỏ.

Má lược cho chúng tôi một thúng tôm, ăn với bánh tráng Rạch Giá vừa chở xuống bán. Câu chuyện đang vui, bỗng chị Tư con má hỏi:

- Chùng nào mấy anh tập kết? các anh định đi hết sao?

Tôi nói:

- Chưa biết. Nhưng chỉ bộ đội và chính quyền đi thôi chứ. Đoàn thể ở lại. Đoàn thể từ mấy chục năm nay đâu có bao giờ xa đồng bào. Nhất là trong giai đoạn đấu tranh chính trị này. Má má sáng lên:

- Tao chưa học hội. Nhưng tao cũng chắc như vậy, chứ dầu sao cũng buồn. Đi, ở, gì cũng có nhiệm vụ đấu tranh. Tao đâu có cản mà bay giấu!

Tôi an ủi má:

- Thật tình con chưa biết sẽ đi ngày nào, má à! Đâu phải...

Má ngắt lời:

- Tao hỏi vậy là để biết chừng bấy đi tao gửi than và mắm cho cụ, cho mấy con ngoài đó! Má ngẫm nghĩ một lúc, giọng má bỗng trầm hẳn xuống - Tao tính hôm rày, không biết được không? Anh em xung quanh xúm quanh má :

- Gì má? Đâu má nói coi?

- Tao nghe mấy đứa Việt bắc vô năm ngoái, nói ở Hà nội có hồ Hoàn Kiếm. giữa hồ có một cái hòn, có miếu kỷ niệm ngày xưa vua Lê chài cá, được gươm lập quốc. Tao muốn gửi bây một cây đước ra trồng chỗ hồ đó. Là để tỏ tấm lòng bà con mũi Cà mau luôn luôn trong lòng Tổ quốc gần gũi Cụ Hồ!

Tôi trở về cơ quan. Kế được lệnh tập kết. Thời hạn gấp rút, không kịp trở lại Năm Căn.

Hôm nay, đi giữa miền Bắc tràn ngập sóng cờ, trong sự chào đón và tình thương ruột thịt của đồng bào, trong nắng ấm của một ngày thu trong sáng.

Hoà bình đã thực hiện trên đất nước.

Nhưng ngày ngày báo chí, đài phát thanh vẫn liên tiếp báo tin những vi phạm hiệp định trắng trợn của đối phương ở miền Nam. Đồng bào miền Nam đã bình tĩnh ngó tới mà đấu tranh, nghiêm chỉnh chấp hành đúng đắn hiệp định, chỉ thị của Đảng Lao Động và Chính phủ, đã giữ vững niềm tin sắt đá nơi Hồ Chủ Tịch.

Tôi nghĩ đến bà mẹ hiền lành trên dải đất chót cùng của nước Việt nam, mấy chục năm trời giữ sông, bám đất, thủ tiết thờ chồng, nuôi con, nuôi bộ đội. Đoàn thể có phê bình má chủ quan, không nghiêm túc, thường gọi ông chủ tịch xã bằng thẳng. Người mẹ chiến sĩ Nam bộ cần cù, ham thích chăn nuôi trồng trọt, chung thủy, thẳng thắn, có chủ quan nhưng rất thương bộ đội, thương cán bộ, luôn luôn bên gan đấu tranh cho thống nhất nước nhà.

Tôi nghĩ đến Năm Căn, vùng đất dung thân của những gai đình bần cố nông bị bóc lột tận cùng xương tủy, bỏ cây bừa về chen chúc nơi đầu sông ngọn rạch biến thành thợ rừng, thợ biển. Năm Căn, nơi đã nuôi dưỡng che chở cho phong trào khởi nghĩa bốn mươi trong huyện Cà mau, những giờ phút bắt đầu mãnh liệt và thoái trào đen tối nhất.

Năm Căn gió đây đang ngẩng đầu lên, trùng điệp một màu xanh lá đước. Những cây đước cao vút, rễ chi chít từ giữa thân trở xuống như những cánh tay thò ra bám đất. Như người dân Nam bộ luôn luôn bám đất, chiến đấu không ngừng trước kia và trong mười năm kháng chiến để thực hiện hoà bình, thống nhất nước nhà, hoàn thành độc lập, dân chủ cho Tổ quốc.

Và, tôi nghĩ đến bức chân dung Hồ Chủ Tịch lồng khung kính cẩn thận treo giữa bàn thờ đồ chơi hai chữ "Tổ đường" trong một gian nhà chài lưới ở Năm Căn.

Tôi nghĩ tới ngày mai thống nhất, tôi sẽ về rước má ra đây. Để má biểu mắm tép cho Cụ Hồ, để má thăm các con bộ đội của má và đồng bào miền Bắc. Để má tự trồng cây đước Năm Căn bên hồ Hoàn Kiếm.

Hết